

جام مرودشت

ناگفته‌هایی از میراث فرهنگی ایران به روایت دکتر علی‌اکبر سرفراز

تنظیم: گلناز کشاورز / کارشناس ارشد پژوهش هنر | golkeshavarz@gmail.com

کافی از جلیل‌آباد، و امضاء صورت جلسهٔ تحویل شیء نفیس جام عیلامی، تصمیم گرفتیم اشیاء را به تهران ببریم. غافل از اینکه همان روز، عوامل درباری که به شیراز مسافرت کرده بودند، توسط استاندار وقت از پیداشدن جام مطلع شده بودند و به رعنائی دستور دادند که به هر شکل ممکن جام را برای دیدن آنها ببرد.

او هم به ناچار جام را از بسته‌بندی لاک و مهر شده‌اش خارج کرده و به استانداری برده بود. درباریان بعد از دیدن جام دستور دادند تا جام را به دربار بفرستند، که خود داستان غم‌انگیزی دارد. اما رعنائی با گریه و زاری به استانداری قول داد که جام را پس از تحویل به موزهٔ ایران باستان، به دربار بفرستند، و این‌گونه، جام را دوباره از استانداری پس گرفت و به من تحویل داد. به این ترتیب، جام به همراه گزارش کار و کوزهٔ مربوطه و سایر اشیاء یافت‌شده، به موزه تحویل داده شد. در اولین روز ورود اشیاء به موزه، خانم «سلمه مقدم»، کتاب‌دار موزهٔ ایران باستان و همسرشان مرحوم «محسن مقدم» که با زبان‌های باستانی آشنایی داشتند، قول دادند تا کتیبه جام را که به زبان پیش‌عیلامی بود، بخوانند. خانم مقدم پس از ۵ یا ۶ ماه، موضوع را با پروفیسور «هینتس» که در آن زمان به تهران آمده بود، در میان گذاشت. پروفیسور هینتس هم موفق شد که متن کتیبه، به خط پروتو-عیلامی را، به صورت خلاصه به این مضمون بخواند: "جام متعلق به الهه «نارونده» و کاهنهٔ «کوری ناهیتی» است."

۴۰ سال بعد پروفیسور هینتس در کتاب «یافته‌های تازه از ایران باستان» ادعا نمود که جام مورد نظر، طی حفاری چاهی در تخت جمشید یافت شده؛ و نه ضمن کانال‌کشی برای باغ و بر اثر برخورد اتفاقی تراکتور! ضمناً ایشان خود را به عنوان باستان‌شناس حاضر در محل یافته شدن جام، معرفی کرده است!

قدمت این جام حداقل به بیش از سه هزار سال قبل از میلاد می‌رسد. اولین عکس از این جام در سال ۱۳۴۵ در کتاب موزه‌های ایران چاپ شد.

جام مرودشت برای نخستین بار به عنوان قدیمی‌ترین شیء سالن طلای نمایشگاه «شکوه ایران» و نیز نمایشگاه «زن در گذر زمان» در موزهٔ ایران باستان به نمایش درآمد. آشنایی با داستان چگونگی کشف این جام گران‌بها و باستان‌شناس آن، خالی از لطف نیست. به همین مناسبت، خلاصه‌ای از این ماجرا به نقل از دکتر «علی‌اکبر سرفراز» باستان‌شناس این جام آورده شده است.

اوایل سال ۱۳۴۵ شمسی، آقای «رعنائی» سرپرست تخت جمشید، طی تلگرافی به موزهٔ ایران باستان اطلاع داد که اثر نفیسی، ضمن کانال‌کشی در اطراف تخت‌جمشید پیدا شده است. خوشبختانه کارگران خبر پیداشدن این شیء را به وی داده بودند. در غیر این صورت مالک زمین، آن را به یغما می‌برد.

رعنائی، شبانه به همراه رییس پاسگاه منطقه، به شیراز آمد و خود را به درب منزل مالک زمین رساند. وی نیز اعتراف کرد که آن را در بازار به مبلغ صد هزار تومان فروخته است! همان شب به منزل فرد بازاری مورد نظر رفته و پس از پرداخت پول، آن جام پس گرفته شد. فردای آن روز، رعنائی از ادارهٔ کل باستان‌شناسی تقاضا کرد تا باستان‌شناسی را جهت تحویل جام و انتقال به موزهٔ ایران باستان در تهران، به محل اعزام کنند. موزهٔ ایران باستان هم من را به شیراز اعزام کرد.

بعد از دیدن جام، تصمیم گرفتیم از محل پیدا شدن جام در «جلیل‌آباد» بازدید کنیم. در محل، گمانه‌زنی کردم و در نهایت، کوزه‌ای که جام در درون آن بود، همچنین یک پلاک منقوش مفرغی و تعدادی مهره پیدا شد. در ادامهٔ ترانشه، مسیر جادهٔ سنگ‌فرش شاهی را هم پیدا کردیم.

به نظر من مکان مذکور ارتباطی با فرهنگ و تمدن جام عیلامی پیدا شده‌اش نداشت، بلکه تپهٔ جلیل‌آباد، مربوط به تمدن هخامنشی است. به احتمال زیاد این جام را که جزء هدایای تخت جمشید بوده، در هنگام حملهٔ اسکندر، ربوده و در این مکان پنهان کرده بودند و البته موفق نشده بودند که آن را ببرند. بعد از تهیهٔ گزارش و عکس

جام نقره با نقش دو ایزد بانو، مرودشت- فارس، هزاره سوم پیش از میلاد، ارتفاع ۱۸/۵ و قطر دهانه ۹ سانتی‌متر، مأخذ: کاتالوگ نمایشگاه شکوه ایران در موزه ایران باستان، ۱۳۸۹.